

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas No.:1963/86

Karar No.:1965/63

Karar tarihi:21/12/1965

Resmi Gazete tarih/sayı:9.4.1966/12270

Davacı : Adalet Partisi Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi Grupları

Dâvanın konusu : 1632 sayılı Askerî Ceza Kanununun 17 nci maddesine eklenen ve adlî âmirlerin bedeli 25 lirayı geçmeyen şeyler için istirdat ve tazminata karar vereceğine dair olan hüküm ile;

Aynı Kanunun kolordu kumandanlarının emriyle şartla tahliye kararının geri alınacağı hakkındaki 53/3 ve yine aynı kanunun okulların selâhiyetlileri tarafından verilen kararlar aleyhine vâkı itiraz üzerine adlî âmirin tasdik kararının kati olduğuna dair olan 154/2 nci maddelerinin;

Anayasa'ya aykırı olduğu ileri sürülerek iptali istenmiştir.

İNCELEME :

Anayasa Mahkemesi içtüzüğünün 15 inci maddesi uyarınca 4/3/19-63 gününde yapılan ilk incelemede :

1 - Dilekçede, Büyük Millet Meclisi grupları adına imzası bulunan Ali Naili Erdem ve Cahit Okurer'in grup Başkanı veya Başkan vekili olduklarına dair onanlı belgenin iki ay içinde gönderilmesi için tebligat yapılmasına oybirliğiyle;

2 - Dilekçede, gerekçe açıklanmamış olduğundan bu eksikliğin iki ay içinde tamamlanması için tebligat yapılmasına, üyelerden İhsan Keçecioglu, Celâlettin Kuralmen, Yekta Aytan, Hakkı Ketenoğlu ve Muhittin Gürün'ün dilekçedeki açıklamanın yeterli olduğu yolundaki muhalefetleriyle ve oyçokluğuyla;

Karar verildikten sonra yapılan tebligat üzerine gerekçe gösterilmiş ve Cahit Okurer'in Adalet Partisi Cumhuriyet Senatosu Grup Başkanvekili ve Ali Naili Erdem'in Adalet Partisi Millet Meclisi Grup Başkanvekili olduklarına dair belgeler eklenmiş ve şu suretle eksiklikler süresi içinde tamamlanmış olduğundan işin esasının incelenmesine 24/5/1963 gününde karar verilmiştir.

Dâva dilekçesi ve gerekçesi, bu konuda düzenlenen rapor, iptali istenen kanun maddeleriyle Anayasa'nin ilgili hükümleri okunduktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

GEREKÇE :

Dâva konusu hükümler, iki bölümde ele alınmıştır :

1 - 1632 sayılı Askerî Ceza Kanununun 17 nci madesine 11/12/19-35 günlü ve 2862 sayılı kanunun 1 inci maddesiyle eklenen ve "adlî âmirin, disiplin cezasıyla birlikte değeri 25 lirayı geçmeyen şeyler için istirdat ve tazminata karar vereceğine" dair olan ve yine 1632 sayılı Askerî Ceza Kanununun 2034 ve 3514 sayılı kanunlarla değişik 154 üncü maddesinin 2 numaralı bendinin B paragrafının ikinci fıkrasında yer alan "bu karar aleyhine en büyük adlî âmir nezdinde 15 gün içinde itiraz olunabilir. Âmiri adlî kararı tasdik veya askerî mahkemeye tevdi eder. Tasdik kararı katidir." hükümleriyle adlî âmire tanınan yetkilerin Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülmektedir.

Esas No.:1963/86
Karar No.:1965/63

26/10/1963 gününde Resmî Gazete ile yayımlanan Askerî Mahkemelerin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkındaki 25/10/1963 günlü ve 353 sayılı Kanunun geçici 1 inci maddesinde "Bu mahkemelerin kurulmasıyla mevcut adlî amirliklerin ve askerî mahkemelerin görev ve yetkilerinin kendiliğinden sonra ereceği" ve aynı kanunun 260 ıncı maddesinde de "Bu kanunun kuruluşuna dair hükümleriyle geçici 1 inci maddesinin yayımı tarihinde yürürlüğe gireceği" belirtilmiştir. Buna göre, adlî âmirlerin görev ve yetkileri kendiliğinden sona erdiği cihetle adlî âmire yetki tanıyan dâva konusu bu hükümler yürürlükten kalkmıştır.

Bu sebeple; bu konuların incelenerek karara bağlanmasına yer olmadığı kararlaştırılmıştır.

2 - 1632 sayılı Askerî Ceza Kanununun 53 üncü maddesinin 3 numaralı bendi şöyledir.

"Şartla tahliye kararı alanlar askerî mükellefiyetlerini ifa ederken sureti mahsusada takayyüt altında bulundurulur. Mahkûm kati surette tahliyeye kadar şahsi hürriyeti tahdit eden mücazati mucip bir cürüm işlerse veya mecbir olduğu şartları ifa etmezse kolordu kumandanının emriyle şartla tahliye kararı geri alınır. Bu halde mahkûm gerek birinci mahkûmiyetinin ve gerekse yeni cürüm icap ettiği bütün cezaları çekmek üzere hemen hapishaneye gönderilir. Şu kadar ki şartla tahliye kararı geri alınıncaya kadar vâki olan hizmeti askerlik hizmetinden sayılır."

Davacı, bu bentte yer alan "kolordu kumandanının emriyle şartla tahliye kararı geri alınır." hükmünün (Askerî yargı) başlığını taşıyan ve askerî yargının askerî mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütüleceğini öngören Anayasa'nın 138 inci maddesine aykırı olduğunu ileri sürmektedir.

Bu konunun görüşülmesi sırasında, Üyelerden Cemalettin Köseoğlu, Asım Erkan, Salim Başol, Avni Givda, Ahmet Akar ve Lûtfî Ömerbaş : Bu maddede kolordu kumandanına şartla salıverme kararını geri almayetskisi verilmiş olması, onun adlî âmir sıfatını taşımakta bulunmasındandır. Yukarıda sözü edilen 353 sayılı kanunla adlî âmirlerin görev ve yetkileri kaldırılmış olduğundan konusu kalmayan dâvanın incelenmesine yer olmadığına karar verilmesi gerektiği görüşünde bulunmuşlardır.

Gerçi, 353 sayılı kanunla yürürlükten kaldıran 1631 sayılı Askerî Muhakeme Usulü Kanununun 13 üncü maddesinde, refakatlerinde askerî mahkemeler teşkili kanunen caiz olan kumandan ve muadili makamlarla bunların mafevklerinin, adlî âmir oldukları belli edilmekte ve kolordu kumandanını refakatine askerî mahkeme kurulacağı da aynı kanunun 30. maddesi hükmü gereği bulunmaktadır. Alay tümen adlî âmirlerine nazaran üst adlî âmir olan kolordu kumandanına bu sıfatından dolayı böyle bir yetki tanındığı düşünülebilirse de; iptali istenen metinde adlî âmirlik sıfatından söz edilmiyerek (Kolordu Kumandanı) denmiş olmasına göre başka suretle bir yoruma gidilmesi olumlu karşılanmamış ve metinden bu yetkinin mutlak olarak kolordu kumandanına tanınmış olduğu gözönünde tutularak hükmün yürürlükte bulunduğu ve esasın incelenmesi gerektiği çoğunlukla kabul edilmiştir.

Şartlasalıverme kararının Türk Ceza Kanununun 16. ve 17 nci maddeleri hükümleri uyarınca Askerî Mahkemelerce verileceği 1632 sayılı Askerî Ceza Kanununun 53 üncü maddesinin 1 numaralı bendinde belirtilmektedir. Aynı maddenin 3 üncü numaralı bendi hükmünce de; hükümlü mecbur tutulduğu şartları yerine getirmez veya kesin surette tahliye ye kadar geçecek zaman içinde şahsi hürriyeti tahdit eden cezayı gerektirir bir cürüm işlerse kolordu kumandanlığının emriyle şartla salıverme kararı geri alınacak ve hükümlü geri kalan cezasını çekmek üzere hemen cezaevine konulacaktır.

Esas No.:1963/86
Karar No.:1965/63

Şartla salıverme kararı ile cezanın infazı tamamlanmış sayılmaz. Şartla salıverme, ancak kesin salıverme gününe kadar geçecek süre içinde bazı kayıt ve şartlarla hükümlünün serbest bırakılmasını sağlar.

Burada üzerinde durulması gereken husus, mahkeme kararıyla tesis edilen böyle bir durumun kanunda bazı hallerde kolordu kumandanının emriyle ortadan kaldırılmasının Anayasa'ya uygun olup olmayacağını belli edilmesidir.

Şartla salıverme kararının Askerî Mahkeme tarafından verileceği, maddenin birinci fıkrasında açıklandığına göre, bunu kazai tasarruf niteliğinde görmek yerinde olur ve geri alınması işlemi de aynı nitelikte olmak gerekir. Böyle olunca da Anayasa'nın 138 inci maddesinin öngördüğü Askerî Yargı kapsamına girer ve bu madde hükmünce Askerî Yargının, Askerî Mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütüleceği gözönünde tutulduğu, takdirde şartla salıverme kararının geri alınması işleminin de Askerî Mahkemece yapılması Anayasa'nın güttüğü amaca uygun olur. İptali istenen hüküm ile bu yetkinin kolordu kumandanına tanınmış olması Anayasa'nın 138 inci maddesinin birinci fıkrasına aykırıdır.

Öte yandan yukarıda açıklandığı üzere şartla salıverme kararıyla ceza tamamen çekilmiş sayılmamakla beraber bu karar hükümlünün bazı kayıt ve şartlarla serbestisini sağlamakta olduğundan bunun geri alınması hali, kişi dokunulmazlığı ile de ilgilidir. Anayasa'nın 14 üncü maddesinde "Kişi dokunulmazlığının ve hürriyetinin, kanunun açıkça gösterdiği hallerde usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça kayıtlanamıyacağı" gösterilmiş bulunmaktadır. Şu kaide hükümlünün geri kılan cezasını çekmek üzere tekrar ceza evine konulması sonucunu doğuracak olan ve bu suretle kişi dokunulmazlığını kayıtlayan şartla salıverme kararının geri alınması işleminin de hâkim kararına dayanması gerekir.

İptali istenen hüküm bu bakımdan da Anayasa'ya aykırı görülmüştür.

SONUÇ :

1 - 1632 sayılı Askerî Ceza Kanununun 17 nci maddesinin ikinci fıkrası ile aynı kanunun 154 üncü maddesinin 2 numaralı bendinin (b) paragrafının ikinci fıkrasında yer alan (bu karar aleyhine en büyük adlî âmir nezdinde 15 gün içinde itiraz olunabilir) cümlesi ve aynı paragrafın son fıkrası, dâvanın açılmasından sonra yürürlüğe giren 25/10/1963 günlü ve 353 sayılı kanunun 260 inci ve geçici 1 inci maddesi ile yürürlükten kaldırılmış olduğundan konusu kalmayan dâva hakkında bir karar verilmesine yer olmadığına oybirliği ile;

2 - Aynı kanunun 53 üncü maddesinin 3 numaralı bendindeki şartla salıverme kararının Kolordu Komutanı tarafından geri alınması emri adlî âmir sıfatı ile ilgili olmaksızın Kolordu Komutanı sıfatıyla verileceğinden 353 sayılı kanunun 260 ve geçici birinci maddesinin bu hükmün yürürlüğüne etkisi bulunmadığına üyelerden Cemalettin Köseoğlu, Asım Erkan, Salim Başol, Avni Givda, Ahmet Akar ve Lûtfi Ömerbaş'ın muhalefetleriyle ve aynı kanunun 53 üncü maddesinin 3 numaralı bendinde yer alan ve mahkemece verilmiş şartla salıverme kararının geri alınması için Kolordu Komutanına emir verme yetkisi tanıyan hükmün Anayasa'ya aykırı olduğundan iptaline üyelerden Asım Erkan'ın muhalefetiyle ve oyçokluğu ile;

21/12/1965 gününde karar verildi.

Başkan

Başkanvekili

Üye

Üye

Esas No.:1963/86
Karar No.:1965/63

Lûtfi Akadlı

Rifat Göksu

Cemalettin Köseoğlu

Asım Erkan

Üye

Üye

Üye

Üye

İbrahim Senil

İhsan Keçecioglu

A. Şeref Hocaoglu

Salim Başol

Üye

Üye

Üye

Üye

Celâlettin Kuralmen

Hakkı Ketenoglu

Fazıl Uluocak

Sait Koçak

Üye

Üye

Üye

Ahmet Akar

Muhittin Gürün

Lütfi Ömerbaş

MUHALEFET ŞERHİ

1632 sayılı Askerî Ceza Kanununun, 2862 sayılı Kanunla değiştirilen 17 nci ve 3514 sayılı Kanunla değiştirilen 154 üncü maddelerinde adli âmirin görev ve yetkileri gösterilmiş ve adli âmir deyimi açıkça kullanılmış olduğundan Askerî Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü hakkındaki 353 sayılı Kanunun geçici 1 inci maddesi uyarınca, bu mahkemelerin kurulup fiilen işe başladıkları 16/12/1963 gününde Askerî Ceza Kanununda ve Askerî Ceza Mahkemeleri Kanununda velhasıl bütün mevzuatımızda mevcut olan adli âmir müessesesi kaldırıldığı cihetle sözlü geçen 17. ve 154 üncü maddelere bu sebeple yöneltilen dâvanın konusu kalmadığı hususunda bir uyuşmazlık bulunmamaktadır.

53 üncü madde de aynı sebeple dâvaya katılmıştır.

Bu maddede adli âmir deyimi kullanılmayıp kolordu kumandanı denmiş olmasından dolayı ihtilâf doğmuştur.

Silâhlı Kuvvetlerdeki Birlik Komutanları, askerî işlere teallük eden hususlarda o birliğin komutanı sıfatıyla hareket ederler.

Nezinde askerî mahkeme kurulan birliklerin komutanları askerî adli işlerde adli sıfatı ile hareket ederler idi.

53 üncü maddenin 3 üncü fıkrasında aynen (Şartla tahliye kararı alanlar, askerî mükellefiyetlerini ifa ederken sureti mahsusada tekayyül altında bulundurulur. Mahkûm kati surette tahliyeye kadar şahsi hürriyeti tahdit eden mücazati mucip bir cürüm işlerse veya mecbur olduğu şartları ifa etmezse kolordu kumandanının emri ile şartla tahliye kararı geri alınır. Bu halde mahkûm gerek birinci mahkûmiyetin ve gerek yeni cürmün icabettiği bütün cezaları çekmek üzere

Esas No.:1963/86
Karar No.:1965/63

hemen hapishaneye gönderilir. Şu kadar ki şartla tahliye kararı geri alınıncaya kadar vâki olan hizmeti askerlik hizmetinden sayılır) denmiştir.

Şahsi hürriyeti tahdit eden bir ceza ile hükümlü olan askerin kesinleşen cezasının infazı adlî âmirin görevlerindedir.

Şartla salıverilen hükümlü, ceza süresini tamamlayıp kesin salıvermeye kadar hakkındaki ceza ilâmı infaz halindedir. Adlî âmirin infaz görevi devam eder.

Şartla salıverilen hükümlünün, sureti mahsusada tekayyüt altında "bulundurulması için kararda belirtilen hususlara riayet etmezse yahut hürriyeti tahdit eden mücazati mucip bir cürüm işlerse salıverme şartını ihlâl etmiş olacağından dolayı cezayı infaz ile yükümlü olan adlî âmirin, bu hükümlünün hapishaneye konmasını emretmesi tabîdir. Bu hal kanun hükmünü, mahkemenin ilâmını ve şartla salıverme kararını icradan ibarettir.

Mahkemenin kararına bir taaruz teşkil etmez.

Mahkemenin şartla salıverme kararında belirtilen ve kanunda yazılı olan şartlara riayet edilmediği takdirde bu kararın müşterek yüksek dereceli âmiri adlî tarafından geri alınacağı hatta geri alınması lüzumu kararın niteliğinde mündemiçtir.

Adlî âmirin, cezaların infazına taallük eden görevi idari mahiyette olup bu işe yargı organının müdahalesini istemeğe ihtiyaç bulunmamaktadır.

Bu maddede adlî âmir deyiminin kullanılmayıp da kolordu kumandanı denmesinin sebebi şudur :

1632 sayılı Askerî Ceza Kanununun yürürlüğe girdiği 1930 yılında Türk Ordusunun Alay, Tümen ve Kolordu Birliklerinde askerî mahkemeler kurulmakta idi. Bu sebeple alay, ve kolordu komutanları adlî âmir idiler.

Kanun koyucu şartla salıverme kararının geri alınmasını nazik bir iş telâkki etmiş de bu işte hissi ve keyfi davranışlara meydan vermemek maksadiyle alay ve tümen mahkemelerinden verilen şartla salıverme kararlarının geri alınması işini de müşterek yüksek dereceli adlî âmir olan kolordu kumandanına emanet etmiştir.

Alay mahkemesinden verilen şartla salıverme kararının geri alınmasını alay komutanı ve tümen mahkemesinden verilen şartla salıverme kararının geri alınmasını Tümen Komutanı emredemeyecek de Alay, Tümen ve kolordu mahkemelerinden verilen şartla salıverme kararının geri alınmasını müşterek yüksek dereceli adlî âmir olan kolordu komutanı emredecek.

İşte bu sebeple bu maddede adlî âmir deyimini kullanılmayıp kolordu kumandanı tabiri kullanılmıştır.

53 üncü maddedeki kolordu kumandanının görevi adlî âmir sıfatıyla olduğuna ve adlî amirlik müessesesi kaldırılmış bulunduğuna göre bundan sonra şartla salıverilen bir hükümlü, kararda belirtilen şartlara riayet etmez veya hürriyeti tahdit eden cezayı mucip bir suç işlerse şartla salıverme kararı ne suretle geri alınacak;

1631 sayılı Askerî Ceza Muhakemeleri Kanununun 273 üncü maddesiyle adlî âmirlere verilen cezaları infazı görevi, 353 sayılı Askerî Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanununun 244 üncü maddesiyle askeri savcılara geçmiştir. Bundan sonra cezaların infazı askeri savcılar tarafından yapılacaktır.

Esas No.:1963/86
Karar No.:1965/63

Hazırlanan Askerî Ceza Kanunu tasarısı kanunlaştığı zaman, sözü geçen 53 üncü maddenin yeni kanunda mukabil olan hükmün uygulanacağı tabiidir.

Bu sebeplerden dolayı çoğunluğun kararına muhalifim.

Üye

Asım Erkan

MUHALEFET ŞERHİ

Eski 1631 sayılı Askerî Muhakeme Usulü Kanununun 13 üncü maddesine göre "refakatlarında askerî mahkemeler teşkili kanunca caiz olan kumandan ve muadilleri makamlarla bunların mavefkleri" aynı zamanda adlî âmirlerdirler. Adlî amirlik görev ve yetkisi alay kumandanında başlar; her aşamada daha genişleyerek en üst kumanda makamına ulaşır. Kolordu kumandanları da askerî ve adlî olmak üzere iki çeşit görev ve yetkiyi elde bulunduran makamlardandır.

Kolordu kumandanının böylece iki sıfatı olunca bir emri verir veya bir işlemi yaparken hangi sıfatının yetkisini kullandığını anlamak için verdiği emrin yahut yaptığı işlemin niteliğine bakmak gerekir. Emir ve işlem askerlik hizmetlerine ilişkin ise sırf kolordu kumandanı olarak, adlî işler söz konusu ise adlî âmir kimliği ile davranıldığına şüphe yoktur. Tıpkı bunun gibi, yasanın verdiği bir görev ve yetkinin kumandanın hangi sıfatına yöneldiği, başka bir deyimle yasa yapıcının hizmet makamının iki kimliğinden hangisini görevlendirdiği de yine o görev ve yetkinin niteliği ile ortaya çıkar. "Şartla tahliye kararının geri alınması" emrinin askerlik hizmetlerine değil adlî işlere ilişkin bulunduğu şüphe yoktur. O halde yasa yapıcı, 1632 sayılı Askerî Ceza Kanununun dâva konusu 53 üncü maddenin 3 sayılı bendinde kolordu kumandanı deyimini "Kolordu Kumandanı aşamasında adlî âmir" deyimini yerine kullanmıştır. Bu da böyle bir yetkiyi kolordu kumandanından daha küçük aşamalarda adlî âmirlere verilmeyecek kadar önemli olduğundan ileri gelmektedir. 1631 sayılı kanunda da, bir takım adlî amirlik yetkilerinin kumanda makamlarına göre derecelendirilmesinin öngörülmesi hallerinde bazen adlî âmir deyimini kullanılmayarak yalnızca kumanda makamının adı belirtilmekle yetinildiği görülür. Hükmün infazının gerektiğine işaret yetkisine ilişkin 149 uncu madde, kısa hapis cezasının infazının tehiri yetkisine ilişkin 276 ncı madde bu hükümler arasındadır.

Şu duruma göre dâva konusu 53 üncü maddenin 3 sayılı bendindeki kolordu kumandanı deyiminden ancak adlî âmir kavramını anlamak gerekir. Tersine bir tutum kelimeyi sadece sözlük içinde rastlanmıştasına ele almak ve oradaki anlamına saplanmak olur ki böylesine dar bir görüş incelemeyi kısır ve yanıltıcı bir sonuca ulaştırır, özetlenecek olursa : Dâva konusu hükümdeki kolordu kumandanı, kolordu kumandanı aşamasındaki adlî âmir demektir. Adlî amirlik görev ve yetkileri, dâvanın açılmasından sonra yürürlüğe giren 25/10/1963 günlü ve 353 sayılı kanun hükümleri uyarınca, kendiliğinden sona ermiştir. Böylece dâvanın bu bölümünün de konusu kalmadığından işin karar verilmesine yer olmadığı yolunda kararı bağlanması gerekir. Oysa hüküm yürürlükte sayılmış ve Anayasa'ya aykırılık bakımından incelenmesine geçilmiştir.

Karara bu nedenlerle ve bu kapsam içinde karşıyız.

Esas No.:1963/86
Karar No.:1965/63

Üye
Salim Başol

Üye
Avni Givda

Üye
Ahmet Akar

Üye
Lûtfi Ömerbaş